

Konut Yapılarına Ait Ortak Alanların Evrensel Tasarım İlkeleri Kapsamında İncelenmesi

Investigation of Common Areas of Residential Buildings in the Scope of Universal Design Principles

Sennur HİLMİOĞLU, Defne İŞANÇ
Haliç Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul

Doi: 10.51764/smutgd.1090345

Geliş Tarihi : 20.03.2022

Kabul Tarihi : 23.05.2022

ÖZET

Yeşil alanların yeterli olmadığı şehir merkezinde konutlara ait açık ortak alanlar bireyler tarafından vakit geçirmek amacıyla kullanılmaktadır. Dolayısıyla rahatlamak, sosyalleşmek ve doğaya yakınlaşmak amacıyla kullanılan açık ortak alanlar konutta yaşayan her birey tarafından erişilebilir olmalıdır ve insanlara sürdürülebilir yaşam hakkı sunmalıdır. Araştırma kapsamında, günümüzde konutların yenilenmesi sürecinde eski yapıların gelişen teknolojiyle sürdürülebilir konutlara dönüşmesi amaçlanmaktadır. Bu sayede ortak alanlar bütün bireyler için erişilebilir, kapsayıcı olacak ve sürdürülebilirliğe katkı sağlayacaktır. Erişilebilirliğin artırılması konusunda evrensel tasarım kavramı önemli olmaktadır. Evrensel tasarım; farklı antropometrik verilere, farklı bilişsel yetkinliklere, farklı özelliklere sahip kullanıcılara cevap verebilecek kapsayıcı bir tasarım anlayışıdır. Şehir merkezlerinde bulunan çok katlı konut yapılarının açık ve kapalı ortak alanlarının evrensel tasarım ilkelerine uygun tasarlanması sürdürülebilirlik için önemli olmaktadır. Konutta yaşayan herkesin bu alanlara erişebilmesi gerektiği için konutun açık ve kapalı ortak alanlarının evrensel tasarım ilkeleri kapsamında değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Araştırma kapsamında alan araştırması ve fotoğrafçılık çalışması yapılacaktır. İstanbul Kadıköy’de 8 katlı ve 34 dairesi olan ortalama 100 kişinin yaşadığı çok katlı bir konut yapısının evrensel tasarım ilkeleri bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Mekânların fotoğraflanması, kullanım şekillerinin gözlemlenmesi ve ardından evrensel tasarım ilkelerine göre yorumlanması hedeflenmektedir. Evrensel tasarım ilkeleri kapsamında ortak alanların, ilkelere uygun olup olmadığı ile ilgili değerlendirme yapılacaktır. Ardından mekânların tespit edilen eksikleri ile ilgili evrensel tasarım ilkelerine uyması için öneriler geliştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Konut, Evrensel Tasarım, Ergonomi, Erişilebilirlik, Sosyal Sürdürülebilirlik.

ABSTRACT

In the city center, where green areas are not enough, the open common areas of the residences are used by individuals to spend time. Therefore, open common areas used to relax, socialize and get closer to nature should be accessible to every individual living in the residence and the right to a sustainable life should be offered. Within the scope of the research, it is aimed to transform the old buildings into sustainable residences with the developing technology in the process of renovating the houses. In this way, common areas will be accessible, inclusive and contribute to sustainability for all individuals. The concept of universal design is important in increasing accessibility. Universal design is an inclusive design approach that can respond to users with different anthropometric data, different cognitive competencies and different characteristics. Designing open and closed common areas of multi-storey residential buildings in city centers in accordance with universal design principles is important for sustainability. Since everyone living in the house should have access to these areas, it is aimed to evaluate the open and closed common areas of the house within the scope of universal design principles. Field research and photography will be done within the scope of the research. It is aimed to examine a multi-storey housing structure with 8 floors and 34 flats in İstanbul Kadıköy, where an average of 100 people live, in the context of universal design principles. It is aimed to photograph, observe and then interpret the spaces according to universal design principles. Within the scope of universal design principles, an evaluation will be made about whether the common areas comply with the principles. Then, suggestions will be developed for the spaces to comply with the universal design principles regarding the identified deficiencies.

Keywords: Housing, Universal Design, Ergonomics, Accessibility, Social Sustainability.

1. GİRİŞ

Konutlar bireylerin vakitlerinin çoğunu geçirdikleri, kendilerini güvende hissettikleri mahrem mekânlardır. Sanayileşmeyle birlikte köyden şehirlere göç başlamış devamında şehirlerde nüfus artmaya başlamıştır. Zamanla sosyo-kültürel, ekonomik, ekolojik ve psikolojik değişimler farklı beklentiler yaratmış dolayısıyla konut yapıları da değişime uğramıştır (Ekiz, 2021). Günümüzde nüfus yoğunluğunun şehir merkezlerinde toplanmasıyla en fazla konut türü çoklu konut yapıları olan apartmanlardır. Apartmanlar genellikle site içinde ya da münferit olmaktadır. Site içinde bulunan yapıların açık ortak alanları özellikle yeşil alan daha fazla olurken münferit konutlarda daha az olmaktadır. Yapılan araştırmaya göre özellikle kentsel dönüşümle birlikte yeni yapıların bahçe gibi açık ortak alanları eski yapılara göre yetersiz olabilmektedir (Hardal, 2019). Konutta yaşayan bireylerin hem diğer bireylerle hem de doğayla iletişimde kalıp sosyalleşmesini sağlayan açık ortak alanlar günümüzde daha da önemli olmaktadır. Özellikle Covid-19 salgını ile yaşam ve sosyalleşme şekli değişmiş ve dolayısıyla konutların açık ve yarı açık alanlara sahip olması yönündeki talep artmıştır (Yalçın, 2021).

Konutlarda açık ortak alanlar bireylerin sosyalleşmesi ve doğayla iletişimde olması yönünden konutta yaşayan herkes için erişilebilir olmalıdır. Bununla beraber konut içindeki kapalı ortak alanların da konutta yaşan herkes tarafından rahatlıkla ve güvenli bir şekilde kullanılması oldukça önemlidir.

Bu bağlamda doğadan uzak şehir merkezlerinde bulunan çok katlı konut yapılarının açık ve kapalı ortak alanlarının evrensel tasarım ilkelerine uygun tasarlanması sürdürülebilirlik için önemlidir. 1980'li yılların sonunda inşa edilen açık ortak alanında otopark ve bahçesi bulunan konut örneği, konutta yaşayan herkesin bu alanlara erişebilmesi bakımından önemli olduğu için evrensel tasarım ilkeleri kapsamında değerlendirilecektir. Konutun açık ve kapalı ortak alanları fotoğraflanarak mekânlar gözlemlenecek ve ardından evrensel tasarım ilkelerine göre yorumlanacaktır. Ardından veriler tablo haline getirilecektir.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada alanyazın taraması ve saha çalışması yapılmıştır. Bunun sonucunda mevcut durum analizi yapılarak mekânların tespit edilen eksiklikleriyle ilgili öneriler geliştirilmiştir. Çok katlı konut yapılarının açık ve kapalı ortak alanlarının evrensel tasarım ilkelerine göre incelendiği araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci aşamasında kavramsal çerçevenin çizilebilmesi adına literatür taraması yapılmış, tanım ve kavramlara yer verilmiştir. Sürdürülebilir yaşam hakkının öneminden bahsedilmiştir. Günümüzde konutların yenilenmesi sürecinde eski yapıların gelişen teknolojiyle sürdürülebilir konutlara dönüşmesinin amaçlanmasına değinilmiştir. Araştırmanın bu aşamasında konutların sürdürülebilir olması için karşılaması gereken özellikler belirtilmiştir. Araştırmanın ikinci aşaması Evrensel Tasarım İlkeleri ve erişilebilirlik başlığı altında, öncelikle konutların erişilebilirliği konusu araştırılmıştır. Çok katlı konutlarda farklı kültürlerin bir arada olmasıyla beraber farklı yaş ve farklı yetkinlik dercesine sahip bireyler de bulunmaktadır. Bu nedenle ortak alanların herkes tarafından erişilebilir olmasının önemine değinilmiştir. Devamında evrensel tasarım ilkeleri açıklanmıştır. Evrensel tasarımın farklı antropometrik verilere, bilişsel yeterliliklere ve yetkinliklere, farklı özelliklere sahip kullanıcılara cevap verebilecek kapsayıcı bir tasarım anlayışı olduğu vurgulanmıştır. İlkeler; eşitlikçi kullanım, kullanımda esneklik, basit ve sezgisel kullanım, algılanabilir bilgilendirme, hata için tolerans, düşük fiziksel güç gereksinimi, yaklaşım ve kullanım için boyut ve alan sağlanması olarak sıralanmış ve açıklanmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümü bulgular ve tartışmadır. Bu bölümde alan araştırması ve fotoğraflama çalışması yapılmıştır. İstanbul / Kadıköy'de 8 katlı ve 34 dairesi olan ortalama 100 kişinin yaşadığı açık otoparkı, bahçesi olan çoklu bir konut yapısı incelenmiştir. Evrensel tasarım ilkeleri kapsamında konuta ait açık ve kapalı ortak yaşam alanları değerlendirilmiştir. Konuta ait açık ve kapalı ortak yaşam alanlarının fotoğraflanması, kullanım şekillerinin gözlemlenmesi ve ardından evrensel tasarım ilkelerine göre yorumlanması hedeflenmektedir. Araştırmanın beşinci bölümünde sonuç ve önerilere yer verilmektedir. Evrensel tasarım ilkeleri kapsamında değerlendirilen açık ve kapalı ortak alanların, ilkelere uygun olup olmadığı ile ilgili yapılan değerlendirmenin ardından, mekânların evrensel tasarım ilkelerine uyması için öneriler geliştirilecektir.

SÜRDÜRÜLEBİLİR YAŞAM HAKKI

Sürdürülebilirlik kavramı 19. Yüzyılda teknoloji ve sanayi alanındaki hızlı gelişmeler sonucunda doğal kaynakların tahribatı ve çevrenin bozulmaya başlaması sonucunda artan çevre duyarlılığı olarak ortaya çıkmıştır. Kaynakların dengeli kullanımı, korunumu ve devamlılığı için fikirler üretilmiştir (Bıyık, 2020; Çakır, 2012).

Sürdürülebilirliğin gelişme sürecinde çoğunlukla ekoloji bağlamında düşünüldüğü görülmektedir. Sürdürülebilirlik, teknolojinin ve yaşam şeklinin değişmesiyle sadece doğayı değil kentsel ortamları da içine almış ve dolayısıyla çevrenin daha az tahrip edilmesini savunmuştur. Devamında ise daha yaşanabilir bir çevre için odak haline gelmiştir (Eizenberg & Jabareen, 2017). Sürdürülebilirliğin iç mekâna yansımaları sonucu organik formların kullanımı artmış ve doğaya daha az zarar veren malzemeler tasarımda tercih edilmiştir. Yapılarda yaşam alanları yaratılmaya başlamıştır (Filiz, 2010). Günümüzde kentsel dönüşümle başlayan konutların yenilenmesi sürecinde, eski yapıların gelişen teknolojiyle sürdürülebilir yapılara dönüşmesi amaçlanmaktadır.

Sosyal Sürdürülebilirlik ve Herkes İçin Tasarım

Sürdürülebilirliğin sağlanması için yapının çevresiyle uyumlu olarak planlanması, mekân içerisindeki doğru bir dolaşımın sağlanması gerekmektedir. Enerji ve doğal kaynakların korunmasını gözeterek, doğru malzeme ile mekânlara esnek ve verimli çözümler sunan tasarımların yapılması uygun olacaktır (Yüksel, 2019). Sürdürülebilirliğin gerçekleşmesi için o mekânı kullanacak bireyin özellikleri yani bireylerin ihtiyaçları, beklentileri ve kullanım pratiklerine uygun tasarım yapmak tasarım önceliği olmalıdır. Daha yaşanabilir bir çevrenin oluşması için bireylerin katılımı da sağlanmalıdır. Bireylerin ihtiyaçlarının doğru bir şekilde karşılanması ve bu sayede sürdürülebilirliğin sağlanması söz konusu olmaktadır. Bireylerin hem psikolojik hem de fizyolojik ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu özelliklere sahip olan bir tasarım, kullanıcı memnuniyetini ve tasarımın istenilen süre içerisinde kullanımını sağlayacak dolayısıyla sürdürülebilir olacaktır.

Sürdürülebilirliğin üç ana bileşeni vardır. Bunlar: çevresel koruma, ekonomik uygulanabilirlik ve sosyal eşitlik'tir. Sosyal eşitlik yani sosyal sürdürülebilirlik, en genel tanımıyla toplumu oluşturan bireylerin yaşam kalitelerinin gelecek nesilleri tehlikeye atmayacak şekilde korunmasını ve geliştirilmesini ifade etmektedir. Sosyal açıdan sürdürülebilir bir sistem; dağıtımsal eşitlik, sağlık ve eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği ile toplumdaki diğer bütün bireylerin katılımıyla yeterli sosyal hizmetlerin sağlanmasıdır (Gedik, 2020). Chiu'ya göre üç adet sosyal sürdürülebilirlik yaklaşımı vardır. Bunlar: gelişim odaklı sosyal sürdürülebilirlik, çevre odaklı sosyal sürdürülebilirlik, İnsan odaklı sosyal sürdürülebilirlik olmaktadır. Bu yaklaşım toplumdaki bireylerin sosyalleşmesine ve kutuplaşmanın önlenmesi için birbirleriyle kaynaşmasına imkan sağlayacaktır. Bunun sağlanabilmesi için ise yaşam standartlarının iyileşmesi ve geliştirilmesi gibi insan odaklı hedeflere ulaşılması amaçlanmaktadır (Vallance, C. Perkins, & E. Dixon, 2011).

Sosyal sürdürülebilirlik öncelikle eşitlikçi bir kullanım ile temellendirilmektedir. Eşitlikçi kullanım; her yeterliliğe, yetkinliğe ve tercihlere sahip bireyler tarafından kimsenin mağdur olmadan yapılabildiği ve yapılabilmeyen çevreye erişebilmesi ve kullanabilmesidir (Doğan, 2019). Dolayısıyla eşitlikçi bir kullanım için her bireyin sosyalleşebileceği bütün mekânlara erişmesi ve katılımı amaçlanmaktadır.

Bireylerin kullanımına sunulacak mekânların herkes tarafından erişilebilir, rahatlıkla kullanılabilir ve faydalanılabilir şekilde tasarlanması herkes için tasarım kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Herkes için tasarım, mekânların kimseyi damgalamadan ve ayırtırmadan herkes tarafından eşit bir şekilde kullanılmasını öncelik olarak görmekte ve bu bağlamında tasarımın uygulama aşamasında detaylarıyla ve mekânsal boyutlarla ilgilenmektedir (Evcil, 2014). Erişilebilirlik kavramı tasarım yapılırken konfor ve kolaylık açısından mekânın sağlıklı bir şekilde işlenmesi amacıyla her kullanıcıyı kapsayacak şekilde tasarım yapılmasını savunmaktadır. Sağlıklı veya sağlıksız, engelli veya engelsiz olan her kullanıcının mekânı eşit olanaklardan faydalanarak kullanılabilmesi, ulaşabilmesi, istek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmesi şeklinde tanımlanabilmektedir (Sarıman, 2019). Ulaşılabilirlik, bireylerin sunulan imkânlar ve hizmetlerin tümüne ulaşabilmesidir. Kullanılabilirlik; tasarımın, mekânın herhangi bir yardıma gereksinim olmadan herkes tarafından kullanılabilir olmasıdır. Tasarımın her aşamasında belirli standartlara uyulması, tasarımın evrensel olmasını sağlamaktadır. Bu şekilde tasarım her birey tarafından erişilebilir, ulaşılabilir ve kullanılabilir olacaktır.

EVRENSEL TASARIM İLKELERİ VE ERİŞİLEBİLİRLİK

1997 yılında Ronald L. Mace tarafından North Carolina State Üniversitesi'nde Evrensel Tasarım Merkezi'nde (The Center for Universal Design) evrensel tasarım ilkesi kavramını anlaşılır kılmak ve yol gösterici olması amacıyla 7 ilke yayımlamıştır. Bu düşüncenin temelinde kullanıcıların "ortalama" olarak görülemeyeceği, ortalama olarak görülen kullanıcı baz alınarak tasarım probleminin çözülemeyeceği anlayışı yatmaktadır. (Erkovan, 2013)

Dolayısıyla farklı antropometrik verilere, bilişsel yeterliliklere ve yetkinliklere, farklı özelliklere sahip kullanıcılara cevap verebilecek onların erişimine de olanak tanıyan kapsayıcı bir tasarım anlayışı söz konusudur. İlkeler; eşitlikçi kullanım, kullanımda esneklik, basit ve sezgisel kullanım, algılanabilir bilgilendirme, hata için tolerans, düşük fiziksel güç gereksinimi, yaklaşım ve kullanım için boyut ve alan sağlanmasıdır.

Konutlarda Erişilebilirlik

Konut yapıları hem bir barınma ihtiyacını karşılamakta hem de belirli bir sosyal- kültürel yapıyı işaret etmektedir. Konut ortak yaşam kuralları, standartları ve alışkanlıklarıyla yeni bir konut kültürü oluşturmakta dolayısıyla farklı bireylere ve ailelere bir arada yaşamı sunan bir konut modeli olarak az katlı müstakil evlerden farklılaşmaktadır. Konut hayatı mahremiyet, kimlik, sosyalleşme, güvenlik, kişisel alan ve komşuluk gibi kavramları yeniden yorumlamakta, paylaşım, katılım ve uzlaşma gibi kavramlarla tanışmaktadır. (Gökmen, 2011) Farklı birey ve ailelerin bir arada yaşamasıyla farklı kültürel alışkanlıklar birbiriyle etkileşime girmektedir. Eskinin mahalle kültürü, artık konutta yaşayan bireyler arasında farklı kültürlerin tekrardan şekillenmesiyle yeni bir kültür olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konutlarda Ortak Alanlar ve Erişilebilirlik

Konutlarda yaşayan bireyler zamanla bir nevi kültürel ortaklık kurmaktadır. Bu bağlamda konutlar ortaklık bilinciyle planlanmakta ve bireylerin sadece barınma ihtiyacını değil sosyal ilişkiler kurup bunları sürdürebileceği sosyalleştireceği ortak alanları olacak şekilde tasarlanmaktadır (Balaban, 2020). Dolayısıyla konut içlerinde geçirilen vakit haricinde sosyalleşme için konuta ait kapalı ya da açık ortak alanlar kullanılmaktadır.

Açık ortak alanlar avlu, bahçe gibi kentlerde binalar arasında sıkışmış ve bireylerin yeşille en çok yakınlaşabileceği alanlardır. Bu alanlar yapılardan sonra kent içinde çok yer kaplayan, yapılarda oturan veya çalışan kişilerin kullandığı, günlük yaşamları ile bütünlük sağlayan mekânlardır (Şahin & Aşkın, 2020). Genellikle yeşille donatılan bu alanlar, doğadan uzaklaşan bireylerin hem doğayla hem de konuttaki diğer bireylerle sosyalleşmesini sağlamaktadır. Yapılan araştırmaya göre (Lades, Laffan, & Delaney, 2020) Covid-19 salgınında konut açık alanlarında vakit geçiren, bahçe işleriyle uğraşan insanların bu süreci psikolojik açıdan daha rahat atlattığı sonucuna ulaşılmıştır. Konutlarda açık ortak alanlar, bahçe, açık otopark, spor alanı, çardak olmaktadır. Kapalı ortak alanlar otopark, giriş, holler, merdivenler, yangın merdivenleri, spor salonları, asansörler olmaktadır. Bu alanlar ise konutlarda yaşayan bireylerin katlar içindeki dolaşımını sağlaması bakımından erişilebilirlik açısından oldukça önemlidir. Bireyler asansörü, merdivenleri kendi yaşadıkları konutlara ulaşmak ve acil durum anında dışına çıkmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu sebeple bu alanlar hem ulaşılabilir hem de kullanılabilir olmalıdır. Bununla beraber sosyal aktivitelerin veya toplantıların yapıldığı kapalı ortak alanlarda yapıya değer katmaktadır. Konutlarda farklı kültürlerin bir arada olmasıyla beraber farklı yaş ve farklı yetkinlik derecesine sahip bireyler de bulunmaktadır. Bu nedenle ortak alanların herkes tarafından erişilebilir olması oldukça önemlidir.

Evrensel Tasarım İlkeleri

Eşitlikçi Kullanım

Tasarım, kimseyi dışlamadan farklı yetkinlik düzeyleri olan her birey için kapsayıcı ve kullanılabilir olmalı ve herkese eşit şartlar sunulabilmelidir. Berberinde güvenlik ve mahremiyet ile ilgili kurallar bütün kullanıcıları kapsamalıdır. Tasarım bütün kullanıcıların hoşuna gidecek nitelikleri barındırmalıdır (Hilmioğlu, 2017).

Kullanımda Esneklik

Tasarım; farklı bireysel tercih, yetkinlikleri ve kullanım biçimleri için olanak sağlamalıdır.

Tasarım kullanıcının farklı hızda algılamasına olanak sağlamalıdır. Kullanıcının kendisi için uygun olanı seçebilmesine izin verecek şekilde olmalıdır. Ürün, sağ ve sol elini kullananlar için aynı derecede kullanışlı ve kullanılabilir olmalıdır. Kullanıcının hata yapmasına veya hassas motor becerileri olmamasına olanak sağlamalıdır (Doştoğlu, Şahin, Taneli, & Yavuz, 2009).

Basit ve Sezgisel Kullanım

Tasarım kullanıcının yeterliliklerinden ve anlık odaklanma düzeyinden bağımsız olarak karmaşıklıktan uzak kolaylıkla anlaşılabilir ve algılanabilir olmalıdır. Kullanıcının beklentilerine ve sezgisel kullanıma aykırı bir tasarım olmamalıdır. Her okuma düzeyi ve dil becerisini kapsamakla birlikte bilginin önem derecesine göre sıralanması gerekmektedir. Kullanım sırasında ve sonrasında doğru zamanda kullanım bilgisi ve geribildirim sağlanmalıdır (Erkovan, 2013).

Algılanabilir Bilgilendirme

Tasarım, kullanıcı için gerekli bilgiyi, açık ve öz bir şekilde etkin bir biçimde sunabilmelidir. Temel bilgilerin "okunabilirliği" en üst düzeyde olmalıdır. Tasarıma özgü özellikler kullanıcıya kolay açıklanabilir nitelikte farklılaştırılmalıdır. Tasarım; duyuusal kısıtlılıkları olan kullanıcıları kapsayacak biçimde, uyumluluğu sağlayacak teknikleri ya da ara yüzleri içermelidir (Doştoğlu, Şahin, Taneli, & Yavuz, 2009).

Hata için Tolerans

Tasarım, kaza ya da istenmeyen davranışlar sonucunda ortaya çıkabilecek tehlikeli durum ve kötü sonuçları en aza indirmeli bununla beraber hatalara sebebiyet vermeyecek özellikler sağlanmalıdır. Kaza ve hatalara sebep olabilecek davranış biçimleri ve tasarım unsurları açık bir şekilde edilmiş olmalıdır (Hilmioğlu, 2017).

Düşük Fiziksel Güç Kullanımı

Tasarım, etkinlik ve rahatlıkla kullanılabilir olmalı, yorgunluğa en az derecede olanak vermeli dolayısıyla kullanıcıyı tekrar eden davranışlardan ve doğal olmayan zor bir pozisyonda bırakmaktan kaçınılmalıdır. Ürün, kabul edilebilir derecede güç kullanarak çalıştırılabilir (Erkovan, 2013).

Yaklaşım ve Kullanım için Boyut ve Alan Sağlanması

Kullanıcının vücut ölçüleri, duruş pozisyonu ve hareketliliğinden bağımsız olarak, yaklaşma, uzanabilme, elle kullanım ve genel kullanım için uygun boyut ve alan sağlanmış olmalıdır. Yardımcı gereçler (tekerlekli sandalye, yürüme gereçleri, vb.) veya yardımcı olacak kişiler için yeterli alan sağlanmalıdır (Hilmioğlu, 2017).

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmanın bulgular ve tartışma aşamasında evrensel tasarım ilkeleri kapsamında açık ve kapalı ortak yaşam alanlarının değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Konutun açık ortak alanları; bahçe, otopark ve giriş ve kapalı ortak alanları; holler, asansör, merdiven ve yangın merdiveni evrensel tasarım ilkelerine göre fotoğraflar üzerinden yorumlanacaktır. Sonrasında yorumlanan mekânlar ve ilkeler tablo haline getirilecektir. İncelenen konut yeri; İstanbul / Kadıköy / Kozyatağı'dır. 8 katlı ve 34 dairesi olan ortalama 100 kişinin yaşadığı açık otoparkı, bahçesi olan çoklu bir konut yapısıdır (Şekil 1).

Şekil 1. Kadıköy Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü, İmar Durumu Belgesi, Sayı: 2171785 (Kadıköy Belediyesi, 2014)

Konuta Ait Açık Ortak Alanlar

Bahçe

Bahçede kotlar arası geçişler rampalarla sağlanmıştır. Rampalar, hem engelli bireyler için hem engeli olmayan her bireyler için düşme riskini azaltmaktadır. Bu eşitlikçi kullanım ilkesi ve hata için tolerans ilkesi açısından doğru bir tasarımıdır. Fakat rampalar arasında bağlantı olmaması ve zeminin toprak olmasından dolayı farklı hava koşullarında bireyler için eksik kullanım sunmaktadır (Şekil 2). Düşük fiziksel güç gereksinimi ilkesine uymamaktadır. Bahçede kotlar arası rampa kullanımı doğrudur ama rampadan sonra mıcırlı zemin engelli sandalyesi kullanan kişinin rahat kullanımına engel olmaktadır. Bu durum düşük fiziksel güç gereksinimi ilkesine uymamaktadır. Zemin araçların park edildiği kısımda mıcırlı olması kötü hava koşullarında bireylerin ve araçların kaymasına engel olmaktadır. Bu hata için tolerans ilkesine uymamaktadır. Çocuklar için araçlardan uzak oyun oynayabilecekleri bir alan ayrılmamıştır. Eşitlikçi ilkeye uymamaktadır.

Şekil 2. Açık ortak mekân bahçe dolaşım (Kişisel Arşiv)

Bahçede zeminde beton malzeme kullanılmıştır. Hem bahçenin ağaçlardan dolayı ışık almamasından hemde beton malzeme kullanılmasından dolayı zeminde belirli mevsimlerde yosunlanma olmaktadır. Konut sakinlerinin kaymasına, düşmesine neden olacağı için hata için tolerans ilkesine uymamaktadır.

Şekil 3. Açık ortak alan bahçe sosyalleşme (Kişisel Arşiv)

Bahçede sosyalleşmek için 2 farklı oturma grubu vardır. Birinin üzeri açık diğeri kapalıdır. Kişiler için farklı beklenti ve kullanım biçimi sunmaktadır. Bu, kullanımda esneklik ilkesine uymamaktadır. Kapalı olanda aydınlatma elemanı bulunurken açık olanda bulunmamaktadır. Bu durum mekânın karanlıkta kullanımını zorlaştırmaktadır. Bu hata için tolerans ilkesine uymamaktadır. Görme engelli bireyler için gerekli olan zeminde kabartmalı yüzey kullanılmamaktadır.

Şekil 4. Açık ortak alan bahçe sabit oturma (Kişisel Arşiv)

Oturma elemanı 6 kişinin birarada oturmasına imkân tanımakla birlikte üçerli oturulduğunda ortada oturan kişi için kalkmak zor olmaktadır (Şekil 3). Eşitlikçi kullanım ilkesine uymamaktadır. Oturma elemanları beton içine yerleştirildiği için hareket ettirilememektedir. Bu durum mekânın esnek kullanılmasına engel olmaktadır. Kullanımda esneklik ilkesine uymamaktadır. Mekânın üzerinin açık olmasının otururken güneş alınması açısından mevsime göre olumlu ya da olumsuz etkileri olabilmektedir (Şekil 4). Oturma gruplarının ve elemanlarının malzemesi; mermer, doğrama, demir ve alüminyumdur (Şekil 5). Farklı hava koşulları için uygundur.

Şekil 5. Açık ortak alan bahçe oturma (Kişisel Arşiv)

Otopark

Şekil 6. Açık ortak alan otopark 1 (Kişisel Arşiv)

Otopark girişi ve yaya yolunun kesiştiği yerde yaya yolu için zemin işaretlemeleri bulunmamaktadır. (Şekil 6) Algılanabilir bilgilendirme ve hata için tolerans ilkesine göre işaretlemelerin bulunması gerekmektedir. Konut araç girişinin yanında yaya girişi de bulunmaktadır ve kapı geçiş mesafesi 95 santimetre genişliğindedir. (Şekil 7) Bu mesafe engelli ve bebek arabasının geçmesi için yeterlidir ve eşitlikçi kullanım ilkesine uygun tasarlanmıştır.

Şekil 7. Açık ortak alan otopark 2 (Kişisel Arşiv)

Bahçe girişinin bu kısmında aydınlatma elemanı bulunmamaktadır. Bu sebeple bölge güvenli değildir ve karanlıkta kişilerin önünü görmesi çok zor olmaktadır. Otopark girişi olduğu uyarılarla belirtilmemektedir. Bu açıdan algılanabilir bilgilendirme, hata için tolerans ve eşitlikçi kullanım ilkelerine uymamaktadır.

Şekil 8. Açık ortak alan otopark 3 (Kişisel Arşiv)

Otoparkta engelliler için özel park yeri bulunmamaktadır. Bu durum eşitlikçi kullanım ilkesine uymamaktadır. Araçtan indikten sonra araç yoluyla yaya yolunu ayıran zeminde yer işareti, ışıklı veya sesli uyarın bulunmamaktadır. (Şekil 8) Otopark hata için tolerans ilkesine uymamaktadır. Yer işareti ve yönlendirici bulunmaması nedeniyle yaya yolunun neresi olduğu anlaşılamamaktadır. Basit ve sezgisel bir kullanım yoktur.

Şekil 9. Açık ortak alan aydınlatma (Kişisel Arşiv)

Bahçedeki aydınlatma elemanları mekânın aydınlatması açısından yetersiz kalmaktadır. (Şekil 9) Mekân yeteri kadar aydınlatılmadığı için bu durum bazı kazalara sebep olabilecektir. Hata için tolerans ilkesine uymamaktadır. Bununla beraber yeterli aydınlatma sağlanmadığı için bireyler kendilerini karanlıkta güvende hissetmeyecektir. Bu eşitlikçi kullanım ilkesine uymamaktadır.

Konut Girişi

Otopark/bahçe ile konut girişinin arasında kot farklı bulunmaktadır. Rampa olmadığı için kotlar arasında geçiş engelli bireyler için tehlikeli olmaktadır. (Şekil 10) Konut girişi, geçiş sırasında kot farkının fark edilemeyeceği durumlarda bireylerin düşmelerine neden olabileceği için eşitlikçi kullanım ve hata için tolerans ilkelerine uymamaktadır.

Şekil 10. Açık ortak alan giriş 1 (Kişisel Arşiv)

Bahçe aynı zamanda otopark olarak kullanıldığı için zemin üzerinde yayaların yürümesi gereken yolu gösteren işaretleme ve herhangi bir ışıklı, sesli uyarın bulunmamaktadır. Yayaların nereden yürüyeceğini anlayamamasına neden olmaktadır. Basit ve sezgisel kullanım ilkesine uymamaktadır. Görme engelliler için zeminde kabartmalı sarı yüzey bulunmamaktadır. Eşitlik ilkesine uymamaktadır.

Şekil 11. Açık ortak alan girişi 2 (Kişisel Arşiv)

Konut girişi zemin den 130 cm yüksektedir ve 11 adet basamakla bu mesafe çıkmaktadır. Zemin kaygan mermer zemin malzemesiyle kaplanmıştır. Farklı hava şartlarında ve bazı ayakkabı tabanları bu malzemede kayabilmektedir. (Şekil 11) Bu nedenle konut girişi hata için tolerans ve eşitlikçi kullanım ilkesine uymamaktadır. Zemin malzemesi kaygan olduğundan, basamaklarda kaydırmaz zemin bandı bulunmaktadır. Konutun girişinde zeminde görme engelli bireyler için kabartmalı sarı yüzey bulunmamaktadır.

Şekil 12. Açık ortak alan rampa (Kişisel Arşiv)

Konutun girişinde kot farkından dolayı 2 adet rampa bulunmaktadır. Birinci rampa 130 santimetre yüksekliğe 400 santimetrede çıkmaktadır (Şekil 12). Hesaplanan eğim %32,5 olduğu için engelli bireyin kullanımı için uygun değildir. İkinci rampanın eğimi %6 olduğu için engelli bireyin kullanımına uygundur. Rampada çıkarken sağ tarafta korkuluk bulunmasına rağmen inerken sağ tarafında korkuluk bulunmamaktadır. Engelli bireyin rampayı çıktıktan sonra 200*200 ölçülerinde yeterli geçiş-dönüş alanı mevcuttur.

Merdiven tipi olarak sahanlıklı merdiven kullanılmıştır. Sahanlık ölçüleri 120*90'dır ve bu ölçüler bireylerin güvenli kullanımına uygundur. Merdivende bireylerin kaymaması için kayma önleyici bant kullanılmıştır.

Kapalı ortak alanlar

Giriş katı ve holler

Şekil 13. Kapalı ortak alan (Kişisel Arşiv)

Konutun genel tasarımı ana hol, merdiven ve asansörden oluşmaktadır. Giriş kapısı alüminyum malzemedendir olduğu için hafiftir, kolaylıkla açılabilir. (Şekil 13) Düşük fiziksel güç ilkesine ve eşitlikçi kullanım ilkesine uygundur. Bununla birlikte yazılı, ışıklı yönlendirme elemanı kullanılmamıştır.

Katlarda iki adet asansör olmasına rağmen ikinci asansörle ilgili uyarın olmadığı için nerede olduğu fark edilememektedir. Giriş katı ve hollerde görme engelli bireyler için kabartmalı sarı yüzey bulunmamaktadır. Algılanabilir bilgilendirme ve eşitlikçi kullanım ilkesine göre yönlendirme yapılması gerekmektedir.

Koridor genişliği 135 cm'dir. İki kişinin aynı anda geçmesi için ve engelli veya bebek arabasının geçmesi için uygundur.

Bütün katlarda sensörlü aydınlatma elemanı kullanılmıştır. Aydınlatma mekân içerisinde rahat hareket edecek kadar sağlanmaktadır. Bununla beraber aşağıya inen ve yukarı çıkan merdiven başlangıçlarında zeminde ışıklı uyarın bulunmamaktadır.

Şekil 14. Posta kutuları (Kişisel Arşiv)

Posta kutuları alt sıradakiler 110-130 cm yüksekliğinde, orta sıradakiler 140-160 cm yüksekliğinde, üst sıradakiler ise 165- 185 cm yüksekliğindedir. (Şekil 14) En alttaki posta kutuları rahatlıkla ulaşılabilirken en üst sıradakilerin yüksekliğine engelli, kısa boylu, çocuk veya yaşlı bireylerin ulaşması mümkün olmayacaktır.

Asansör

Şekil 15. Asansör 1 (Kişisel Arşiv)

Asansör ölçüleri 80*100'dür. (Şekil 15) Engelli arabası ölçüleri 90*90 olmasından dolayı, bireylerin asansöre engelli arabasıyla binebilmesi mümkün olmamaktadır. Bebek arabasının ölçüleri 60*90'dır ve ebeveynler bebek arabası ile asansör kabinine sığmakta güçlük çekecektir. Bu nedenle asansör eşitlikçi kullanım ilkesine, yaklaşım ve kullanım için boyut ve alan sağlanması ilkesine uymamaktadır.

Şekil 16. Asansör 2 (Kişisel Arşiv)

Asansör tuşlarında görme engelliler için braille alfabesi ve sesli uyarın bulunmamaktadır. (Şekil 16) Tuşların yüksekliği farklı boydaki kullanıcılar ve fiziksel engelliler için uygundur. Konutta aydınlatma yeterlidir ve algılanabilir bilgilendirme ilkesi için uygun tasarlanmıştır.

Merdivenler

Merdivende korkuluk çıkarken sol tarafta kalmaktadır fakat sağ tarafta korkuluk bulunmamaktadır. (Şekil 17) Korkuluk 87 cm'dir. Basamak rıhtı 17,5cm basamak genişliği 28,5 merdiven genişliği ise 95 cm'dir. Zeminde mermer kullanılmıştır ve mermer ıslanđında kaygan olan bir malzemedir. Bu nedenle kazalara neden olabileceği için hata için tolerans ilkesine uygun bir malzeme seçimi değildir. Merdiven korkuluğu tasarımı düşük fiziksel güç gereksinimi ilkesine uymamaktadır. Eşitlikçi kullanım ilkesine uymamaktadır.

Şekil 17. Kapalı ortak alan merdiven 1 (Kişisel Arşiv)

Yangın Merdiveni

Şekil 18. Yangın merdiveni kapısı (Kişisel Arşiv)

Yangın merdiveni konutun içerisinde bulunmaktadır. Zemin kat hariç kapısı üst katlarda sadece dışarıdan açılabilenkte içeriden açılmamaktadır. Yangın merdivenine erişilebilirlik kısıtlandırılmıştır. Kapı malzeme olarak demir dökümdür ve ağırdır. Bununla beraber ne şekilde açılacağı rahatlıkla anlaşılamamaktadır (Şekil 18). Yangın merdiveni kapısı, düşük fiziksel güç ilkesine ve basit ve sezgisel kullanım ilkesine uymamaktadır. Sensörlü aydınlatma kullanılmıştır.

Şekil 19. Yangın merdiveni (Kişisel Arşiv)

Yangın merdiveni olarak döner merdiven kullanılmıştır (Şekil 19). Basamak rıhtı ilk basamak 25 cm sonraki basamaklar 18 cm'dir. Yangın anında basamakların rıhtlarının farklı olması panik halindeki bireylerin düşmesine neden olabilecektir. Bu nedenle yangın merdiveni eşitlikçi kullanım, basit ve sezgisel kullanım ilkelerine uymamaktadır. Döner merdivene ait basamak max. genişliği 35 cm ve basamak min. genişliği 15 cm'dir. Merdiven genişliği ve sahanlık genişliği 110 cm'dir. Merdiven konutlarda aynı anda birden fazla kişinin kullanımı için 120 cm – 150 cm arasında olmalıdır. Merdiven genişliği yaklaşım ve kullanım için boyut ve alan sağlanması ilkesine uygun değildir. Panik halindeyken anlık bir denge kaybı ya da hata sırasında tutunacak bir korkuluk bireyin düşmesine engel olabilecektir fakat merdivenin sol tarafında korkuluk bulunmamaktadır. Bu nedenle yangın merdiveni tasarımda hata payı ilkesine uymamaktadır. Yangın merdiveni engelli bireylerin kullanabileceği şekilde tasarlanmamıştır. Eşitlikçi kullanım ilkesine uymamaktadır.

Çalışma kapsamında yapılan alan araştırması ve fotoğraflama çalışması sırasında elde edilen tüm veriler değerlendirilerek tablolaştırılmıştır. (Tablo 1).

Tablo 1. Konut mekânlarının evrensel tasarım ilkeleri açısından incelenmesi.

	Kullanımda Esneklik	Eşitlik	Algılanabilir Bilgilendirme	Düşük Fiziksel Güç Harcanması	Tasarımda Hata Payı	Basit ve Sezgisel Kullanım	Yaklaşım ve Kullanım için Boyut ve Alan Sağlanması
Bahçe	Oturma elemanları zemine sabitlenmemeli esnek bir kullanım sunmalıdır. Çardak gibi üzeri kapalı bir oturma alanı var ise açılan kapanan otomatik pergole sistemi kullanılabilir.	Farklı talepleri karşılayacak alternatif oturma grupları olmalıdır. Oturma grupları her bireyin kullanımına uygun optimum ölçülerde olmalıdır. Çocukların araçlardan uzak oyun oynayabileceği ayrı alan olmalıdır.	Zeminde kabartmalı yüzey kaplaması bulunmalıdır. Aydınlatma karanlık noktalarda, basamak ve rampaların, geçiş yollarının olduğu yerlerde yeterli olmalıdır.	Farklı kotlar ve rahat kullanıma engel olabilecek zeminler arasında rampa kullanılmalı ve rampalar arası erişilebilir bağlantı olmalıdır.	Oturma elemanları farklı hava koşullarına dayanabilecek malzemelerden seçilmelidir. Zemin malzemesi bahçenin çevre koşullarına göre seçilmelidir.	Geçiş yolları farklı zemin malzemesi ile ayırt edilebilir olmalıdır. Tabelalar ile geçiş vurgulanmalıdır. Ulaşılabilir ve kör nokta olmayan kısımlar oturma alanı olarak kullanılmalıdır.	Oturma elemanları zemine sabitlenecekse uygun kullanım mesafesi göz önünde bulundurulmalıdır. Yüksek kot farklarının olduğu yerlerde 15 cm'i geçmeyen rıht yükseklikli basamaklar kullanılmalıdır.
Otopark	Engelli bireyler için uygun boyutlarda araç parkı olmalıdır.	Yaya ve araç yolu ayrı tasarlanmalıdır. Aydınlatma güvenlik için herkesin görüşüne uygun ve yeterli düzeyde olmalıdır.	Yaya ve araç yolu için işaretlemeler olmalıdır.	Zeminde tekerlekli araç ve eşyaların kullanımına engel olmayacak malzeme kaplaması kullanılmalıdır.	Yeterli aydınlatma sağlanmalıdır. Yüksek kot farklarının olduğu yerlerde basamaklar ile çıkış sağlanmalıdır.	Araçlarla yaya yollarının basit bir ayrımı olmalıdır. İstenilen noktaya ulaşmak için ara geçiş yolları bırakılmalıdır.	Yaya yolu için uygun geçiş mesafeleri bırakılmalıdır. Tekerlekli sandalye ve bebek arabası için uygun mesafeler olmalıdır.
Giriş	Yüksek kotlu girişte uygun eğimli rampa kullanılmalıdır. Merdivenlerin ve rampaların her iki tarafında da korkuluk bulunmalıdır.	Otopark ve giriş arasında kot farklı varsa rampa kullanılmalıdır. Rampa eğimi %8'i geçmemelidir. Ziller herkesin ulaşabileceği bir yükseklikte olmalıdır.	Giriş yönü ve yolu uyarılarla belirtilmelidir. Kot farkları varsa zeminde ışıklı uyarılarla ayırt edici olmalıdır. Zeminde kabartmalı sarı yüzey kaplaması kullanılmalıdır.	Otopark ve giriş arasında kot farklı varsa uygun eğimli rampa kullanılmalıdır. Tekerlekli sandalye ve bebek arabası için dönüş mesafesi bırakılmalıdır.	Giriş merdivenleri veya kot farkı olan yerlerde kayma-düşme durumlarında tutunabilmek için korkuluk bulunmalıdır.	Giriş kapısının neresinden tutularak hangi yöne doğru açılacağı kolay ve herkes tarafından rahatlıkla anlaşılabilir olmalıdır.	Girişteki merdiven rıhtları uygun yükseklikte olmalıdır. Rıht yüksekliği 10-16,5 cm aralığında olmalıdır.
Bina içi holler	Engelli bireyler ve bebek arabaları veya acil durumlar için koridorda yeterli dönme ve hareket alanı bırakılmalıdır. Tekerlekli sandalye için 150 cm, 2 kişinin yana geçmesi için 150 cm bırakılmalıdır.	Girişteki posta kutuları her bireyin rahatlıkla ulaşabileceği yükseklikte olmalıdır. Aydınlatma sensörlü olmalıdır.	Asansörlerin nerede olduğu ve diğer uyarılar için tabela, ışıklı uyarılar herkesin görebileceği yükseklikte ve renkte olmalıdır.	Bina giriş kapısı herkesin rahatlıkla açabileceği ölçülerde ve ağırlıkta olmalıdır.	Alt kata inen merdiven başlangıçlarına zemine uyarıcı konulmalıdır. Merdivene doğru bakan korkuluklar minimum 90 cm yüksekliğinde olmalıdır.	Holdeki asansör ve dairelerin olduğu yönler basit uyarılarla belirtilmelidir.	Engelli bireyler ve bebek arabaları veya acil durumlar için koridorda yeterli dönme ve hareket alanı bırakılmalıdır. Tekerlekli sandalye için 150 cm, 2 kişinin yana geçmesi için 150 cm bırakılmalıdır.

Tablo 1 Devamı. Konut mekânlarının evrensel tasarım ilkeleri açısından incelenmesi.

	Kullanımda Esneklik	Eşitlik	Algılanabilir Bilgilendirme	Düşük Fiziksel Güç Harcanması	Tasarımda Hata Payı	Basit ve Sezgisel Kullanım	Yaklaşım ve Kullanım için Boyut ve Alan Sağlanması
Asansör	Asansör iç ölçüleri tekerlekli sandalye ve bebek arabası için uygun ölçülerde olmalıdır. Bununla birlikte yardımcı olan kişinin de sığabileceği boyutlarda olmalıdır.	Görme engelliler için Braille alfabesi ve işitme engelliler için sesli uyarın bulunmalıdır. Tuşlar herkesin rahatlıkla ulaşabileceği bir yükseklikte olmalıdır.	Görme engelliler için Braille alfabesi ve işitme engelliler için sesli uyarın bulunmalıdır.	Asansör kapısı rahat açılabilir olmalıdır. Ağır olmamalıdır. Mümkünse sensörlü olmalıdır.	Acil durum anında hangi tuşlara basılarak ne yapılacağı dikkat çekici uyarınlarla fark edilebilir olmalıdır.	Asansör kapısında hangi yöne doğru açılacağı belirtilmelidir.	Asansör iç ölçüleri tekerlekli sandalye ve bebek arabası için uygun ölçülerde olmalıdır. Tekerlekli sandalye kullanıcısına yardımcı olan kişinin de sığabileceği boyutlarda olmalıdır.
Merdiven	Merdiven genişliği herkes için uygun ve kullanılabilir olmalıdır. Kalabalık kullanımlara imkân vermemelidir.	Hem inenler hem de çıkanlar için korkuluk bulunmalıdır. Merdiven asansörü kullanılabilir.	Merdiven başında ve bitişinde zeminde merdivenin başlangıcı olduğunu gösteren uyarın kullanılmalıdır.	Merdiven basamak rıht yüksekliği 18 cm'i geçmemelidir. Zeminde kaymayan bir malzeme kullanılmalı ya da kaymayı önleyici şerit bant kullanılmalıdır.	Denge kaybı veya düşme anlarında tutunmak için sol ve sağ tarafta korkuluk olmalıdır. Zeminde kaymayan döşeme kaplaması seçilmelidir.	İniş ve çıkışlarda kullanımda karışıklık olmaması için basamak genişliği daralan kısımda optimum ölçülerde olmalıdır.	Merdiven genişliği kullanıcı sayısına uygun hesaplanmalıdır. Merdivenden iniş ve çıkışların aynı anda olabilmesi için uygun ölçülerde olmalıdır. Min. 90 cm, optimum 120 cm olmalıdır.
Yangın Merdiveni	Yangın merdiveni acil durum anında birden fazla insan tarafından kullanılacağı için genişliği minimum 80 cm olmalıdır. Zemin malzemesi kaymaz ve dayanıklı olmalıdır.	Engelli bireylerin kullanabileceği merdiven asansörü kullanılabilir. Birden fazla kişi panik halinde kullanacağı için sahanlık rahat kullanıma imkân vermemelidir. Korkuluk olmalı.	Hangi katta olduğunu ve çıkış katını gösteren uyarın kullanılmalıdır. Her ilk basamakta ışıklı ve ya renkli uyarın olmalıdır.	Yangın merdiveni kapısı herkesin rahatlıkla kullanabileceği ağırlıkta ve ısıya dayanıklı bir malzeme olmalıdır.	Acil durumlarda panik olabilecek bireyler ve yaşlılar için her iki tarafta korkuluk bulunmalıdır.	Kapısında kilitleme sistemi bulunmamalıdır. Tek seferde basit bir şekilde açılan push-bar sistemiyle açılmalıdır.	Acil durum anında birden fazla insan tarafından kullanılacağı için genişliği minimum 80 cm olmalıdır. Basamak rıhtı en fazla 18 cm olmalıdır. Sahanlık min. 90 cm olmalıdır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tasarlanan mekânın sürdürülebilir olması için mekân; kullanıcının istek, ihtiyaç ve beklentilerine uygun olacak şekilde tasarlanmalıdır. Kullanıcı özellikleri belirlenirken sadece o mekânı kullanacak ortalama bir kullanıcı baz alınarak değil farklı yetkinlik düzeyi olan kullanıcılar da dikkate alınmalıdır. Tasarlanan mekân herkes için tasarım anlayışına sahip olmalıdır. Farklı kültürden bireylerin birlikte yaşadığı konutlar, bireylerin hayatının büyük bir çoğunluğunu da geçirdiğini konut yapılarıdır. Konutlardaki açık ve kapalı ortak alanlar bireylerin sosyalleşmelerine imkân sağlayarak sosyal sürdürülebilirliğe de katkıda sağlamaktadır. Özellikle açık ortak alanlar doğadan uzaklaşan şehir merkezlerinde bireylerin yeşil alanlara ulaşmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda evrensel tasarım ilkelerine uyulması, bu mekânları konutta yaşayan her birey için erişilebilir yapmaktadır. Araştırma kapsamında evrensel tasarım ilkelerine göre incelenen mekânların ilkelere bazı açılardan uymadığı sonucuna ulaşılmıştır. Evrensel tasarım ilkelerine uygunluk için bazı öneriler geliştirilmiştir.

Açık ortak alanlarda bahçe gibi sosyalleşme için kullanılan oturma grupları zemine sabitlenmemeli yani esnek bir kullanıma izin vermemelidir. Çardak gibi üzeri kapalı alanlarda olan oturma gruplarının üzeri için istendiğinden açılan-kapanan otomatik pergole sistemi kullanılabilir. Ulaşılabilir ve kör nokta olmayan kısımlar oturma alanı olarak kullanılmalıdır. Oturma elemanları dış koşullara dayanıklı malzemedir seçilmeli, herkesin kullanımına uygun boyutlarda olmalı ve yeterli biçimde aydınlatılmalıdır. Bahçede mekânlar arası kot farkları bulunan alanlarda rampa ve basamak kullanılmalıdır. Bu alanlar arası geçiş yolları olmalıdır. Geçiş yolları bireylerin, bebek arabalarının ve tekerlekli sandalyelerin geçebileceği uygun boyutlarda olmalıdır. Dolaşımın anlaşılır ve rahat olması için farklı alanlar arasında geçiş yolları olmalı, zeminin toprak olduğu alanlarda mutlaka yüzeyde başka bir malzeme kullanılmalıdır.

Zemin döşemesi olarak dış koşullara ve fazla kullanıma uygun kaymaz malzeme kullanılmalıdır. Geçiş yolları, rampalar ve basamakların olduğu yerlerde mutlaka aydınlatma kullanılmalı ve aydınlatma düzeyi yeterli olmalıdır. Otopark ve bahçe ortak kullanımlarında çocukların araçlardan uzak oyun oynayabileceği ayrı alan olmalıdır.

Otopark ve bahçe tek bir mekândaysa araç yolu ve yaya yolu ayrımı zemin çizgileriyle belirtilmeli ve iki yolu ayrı olduğunu anlatan (sarı, kabartmalı yüzey, yükselti, vb) bir uyarıcı kullanılmalıdır. Güvenlik amacıyla karanlıkta konuta rahatlıkla ulaşabilmek için aydınlatma herkesin rahatlıkla görebileceği aydınlık düzeyinde olmalıdır. Zemin malzemesi olarak tekerlekli sandalye, bebek arabası gibi tekerlekli araç ve eşyaların kullanımını zorlaştıracak malzemeler seçilmemelidir. Engelli bireyler için araç parkı uygun ölçülerde olmalıdır. Yaya yolları tekerlekli sandalye, bebek arabası ve 2 kişinin aynı anda geçebilmesi için min. 120 cm olmalıdır.

Konut girişlerinde kot farkı varsa uygun rampa eğimi seçilmez. Korkuluk, rampa ve merdivenlerin hem sağ hem de sol tarafında olmalıdır. Girişteki (dış mekân) merdiven basamak rıhtı 10-16,5 cm aralığında olmalıdır. Basamak genişliği min. 28 cm olmalıdır. Zemin döşemesi kaymaz malzemelerden olmalı ya da kaymaz bant şerit kullanılmalıdır. Giriş yönü uyarıcılarla belirtilmelidir. Zeminde kabartmalı hissedilebilir yüzey kullanılmalıdır. Hem tekerlekli sandalye ve bebek arabası için hem de yardımcı kişiler için uygun hareket ve dönüş mesafeleri sağlanmalıdır.

Giriş kapısı her bireyin rahatlıkla kullanacağı bir malzemedir hafif olmalı, nasıl tutulup hangi yöne doğru açılacağı basit ve anlaşılır olmalıdır. Koridorlar geçiş için uygun ölçülerde olmalıdır. Kat içinde mekânlar uyarıcılarla belirtilmeli ve bu uyarıcılar herkesin rahatlıkla algılayabileceği renkler ve şekillerde, uygun yükseklikte yerleştirilmelidir. Merdiven boşluğuna bakan korkuluk minimum 90 cm yüksekliğinde olmalıdır. Posta kutuları herkesin rahatlıkla ulaşabileceği yükseklikte olmalıdır.

Asansör ölçüleri tekerlekli sandalye, bebek arabası ve yardımcı kişilerin binebileceği ölçülere sahip olmalıdır. Tuşlarda Braille alfabesi bulunmalı ve sesli uyarıcılarla bireylerin hangi katta olduğu belirtilmelidir. Tuşlar herkesin rahatlıkla ulaşabileceği yükseklikte olmalı acil durum anlarında hangi tuşlara basılması gerektiği açıkça belirtilmelidir. Asansör kapısının hangi yöne doğru ne şekilde açılacağı uyarıcılarla belirtilmelidir.

Merdiven genişliği min. 90 cm olmalı, basamak rıhtı 17-18 cm arasında olmalıdır. Zeminde kaymaz malzeme ya da kaymaz bant kullanılmalıdır. Hem sağ hem sol tarafta korkuluk bulunmalıdır. Engelli merdiven asansörü kullanılabilir. İlk basamağa merdiveni belirten farklı renk malzeme ya da uyarıcı kullanılmalıdır.

Yangın merdiveni kapısı hafif ve yanmaz bir malzemedir olmalı ve kendiliğinden kapanan push-bar sistemi kullanılmalıdır. Birden fazla kişinin kullanımı için uygun olmalıdır. Zemin malzemesi kaymaz ve dayanıklı olmalıdır. Birden fazla kişi panik halinde kullanacağı için sahanlık rahat kullanıma imkân vermelidir. Korkuluk olmalıdır. Basamak rıhtı 18 cm'i geçmemeli ve bütün basamaklarda aynı olmalıdır.

5. KAYNAKLAR

- Balaban, V. E. (2020). 1950-1980 Dönemi Ankara'da Gelişen Apartman Tipi Konut Üretiminde 'Ara Mekân' Kavramı (Sanatta Yeterlilik Tezi). Ankara: Güzel Sanatlar Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi.
- Bıyık, K. (2020). Konut Ve Sosyal Sürdürülebilirlik İlişkisinin Hanehalkı Çeşitliliği Üzerine İrdelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Çakır, G. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma Adına İklim Değişikliğinin Küresel Ölçekte İrdelenmesi. GreenAge Symposium, Mimar Sinan Fine Arts University, Faculty of Architecture 26-27 April 2012, İstanbul, 448-457.
- Doğan, G. (2019). Türk Sosyal Sürdürülebilir Bina Sertifikası Modeli: Tüssbiser. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Doğoğlu, N., Şahin, E., Taneli, & Yavuz. (2009). Evrensel Tasarım: Tanımlar, Hedefler, İlkeler.
- Eizenberg, E., & Jabareen, Y. (2017). Social Sustainability: A New Conceptual Framework. Haifa.
- Ekiz, T. (2021). Z kuşağı konutu: Eşik Konut. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Erkovan, E. (2013). Evrensel Tasarım İlkeleri Kapsamında Bir Kamusal Alan Olarak Akdeniz Üniversitesi Kampüsünün İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi.
- Evci, A. N. (2014). Herkes İçin Tasarım. Ankara: Boğaziçi Yayınları.
- Filiz, S. (2010). Konut Tasarımına Yönelik Sürdürülebilirlik Ve Teknoloji Bağlamında Bir Gelecek Tahmin Modeli (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.

- Gedik, Y. (2020). Sosyal, Ekonomik Ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik Ve Sürdürülebilir Kalkınma. Dergipark, 196-215.
- Gökmen, P. G. (2011). Türkiye’de Apartmanlaşma Süreci ve Konut Kültürü. Güney Mimarlık Dergisi, 12-16.
- Hardal, S. (2019). İstanbul’da Tamamlanan Kentsel Dönüşüm Projelerinin Sosyal Mekânsal Fikirleri. Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hilmioğlu, S. (2017). Çok Aile Konut Tasarımına Yönelik Bir Evrensel Tasarım Modeli (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Kadıköy Belediyesi, Plan ve Proje Müdürlüğü, İmar Durumu Belgesi, Sayı: 2171785.
- Lades, L. K., Laffan, K., & Delaney, L. (2020). Daily Emotional Well-being During the COVID-19 Pandemic. British Journal of Health Psycholog, 902-911.
- Sarıman, B. (2019). Esnek Ve Erişilebilir İç Mekân Çözümlerinin Kütüphane Örnekleri Üzerinden İrdelenmesi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Üniversitesi.
- Şahin, K. C., & Aşkın, M. A. (2020). Isparta Kent Merkezindeki Apartman Bahçelerinin İrdelenmesi Üzerine Bir Çalışma. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 319-331.
- Vallance, S., C. Perkins, H., & E. Dixon, J. (2011). What is social sustainability? A clarification of concepts. GeoForum, 342–348.
- Yalçın, M. B. (2021). Kullanıcıların Konut Tercihindeki Değişime Covid-19 Pandemisinin Etkileri. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yüksel, G. E. (2019). Sürdürülebilirlik Kavramının Mekânsal Ölçü Parametrelerine Etkisi; Sürdürülebilir Yeşil Otel Örnekleme (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul Kültür Üniversitesi.